

K10104
1

საქართველოს სსრ

პოლიტიკური და მეცნიერული
ცოდნის გამავრცელებელი საზოგადოება

დავით უანჯლიძე

ფილოლოგიურ მეცნიერებათა კანდიდატი

გ ა მ ო რ ე ნ ი დ ი
უ რ ა ნ გ ი მ ნ ა რ ა დ ი
რ ო მ ე ნ რ ო ლ ა ნ ი

(გარდაცვალებიდან ათი წლისთავის გამო)

თბილისი

1954

საქართველოს სსრ პოლიტიკური და მეცნიერული ცოდნის
გამავრცელებელი საზოგადოება

811 (011)

3 2198

დავით უანჯულია

ფილოლოგიურ მეცნიერებათა კანდიდატი

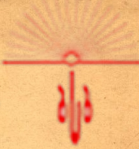
გ ა მ ო რ ე ნ ი დ ი უ რ ა ნ ბ ი მ ნ ე რ ა დ ი რ ო მ ე ნ რ ო ლ ა ნ ი

(გარდაცვალებიდან ათი წლისთავის გამო)

თბილისში წაკითხული საჯარო
ლექციის სტენოგრამა

10108
K

რექტორი—საქართველოს სსრ მეცნიერებათა
აკადემიის ნამდვილი წევრი გ. ახვლედიანი

რომანოვი როსტომი

მაქსიმ გორკი რომენ როლანს საფრანგეთის ლევ ტოლსტოის უწოდებდა. გორკი ბედნიერად თვლიდა თავს, რომ საფრანგეთში იყო მისთვის ბავშვობიდანვე საყვარელი მწერალი, ისეთი მშვენიერი ადამიანი და ისეთი გულითადი მხატვარი, როგორც რომენ როლანი, რომენ როლანი XX საუკუნის ფრანგულ ლიტერატურაში ისეა შესული და დამკვიდრებული, რომ უმისოდ ამ ლიტერატურის წარმოდგენა ისევე შეუძლებელია, როგორც შეუძლებელია იგი ანატოლ ფრანსის, ან ანრი ბარბიუსის გარეშე.

რომენ როლანი ერთ-ერთი უდიდესი მხატვარი-რეალისტია XX საუკუნის ფრანგულ ლიტერატურისა და, შეიძლება ითქვას, მთელ დასავლეთ ევროპის ლიტერატურისა. როლანის სახით კაცობრიობის წინაშე წარმოდგა დიდი მწერალი თავისი მაღალი მორალური იდეალებით და გულწრფელობით, წარმოდგა საინტერესო ადამიანი, რომელსაც „ევროპის სინდისი“, „დიდა ევროპიელი“, „ევროპის თვალი“ შეარქვეს. ათასობით მშრომელი ადამიანები რომენ როლანს თვლიდნენ „ცხოვრების მასწავლებლად“.

შემთხვევითი არ უნდა აყოს ის ფაქტი, რომ რომენ როლანმა ერთ-ერთი თავისი საუცხოო ნაწარმოების „მოხიბლული სულის“ გმირს რივიერი (La rivière) ე. ი. მდინარე, დაარქვა. ჩვენი დიდი ილია ჭავჭავაძის მსგავსად დიდი ფრანგი მწერალი სწორედ მდინარეებაში ხედავს ცხოვრების აზრს, გაღვიძებულ ცხოვრებას, მუდმივ მოძრაობას, მუდმივ მოქმედებას, წინ სწრაფვას, ცვალებადობას და სიცოცხლეს, ხედავს ცხოვრების მაჯისცემას, მუდმივ დინებას. ვინც თვალს გადაავლებს რომენ როლანის ცხოვრებასა და შემოქმედებას ის დარწმუნდება, რომ იგი არის მუდმივა დინება, მუდამ ახლისაკენ სწრაფვა, ახალი გზების ძიება.

რომენ როლანმა განვლო ცხოვრებისა და შემოქმედების წინააღმდეგობებით აღსავსე ძნელი და გრძელი გზა — წვრილბურჯუაზიული პოზიციებიდან ის საბოლოოდ პროლეტარიატთან და სოციალიზმთან მივიდა, დაუკავშირდა დიდ საბჭოთა კავშირს, რომელიც მას პროგრესული კაცობრიობის დიად შუქურად მიაჩნდა.

რომენ როლანი დაიბადა 1866 წლის 29 იანვარს ბურგუნდიის პატარა ქალაქ კლამსში, პროვინციელი ნოტარიუსის ოჯახში. დედა მისი გატაცებული იყო მუსიკით და სწორედ მან ჩაუნერგა ჯერ კიდევ პატარა როლანს განსაკუთრებული სიყვარული მუსიკისადმი, რამაც წარუშლელი კვალი დაამჩნია შემდეგ როლანის მთელ ცხოვრებასა და შემოქმედებას; კიდევ მეტი, ხელოვნებამ და მისდამი ღრმა სიყვარულმა განსაზღვრა თითქმის მთელი შემოქმედება მწერლისა.

რომენ როლანი ადრევე გაიტაცეს გამოჩენილმა ადამიანებმა — შექსპირმა, ბეთჰოვენმა, მოცარტმა. შემდეგ, პარიზში სწავლისას, ამ სახელებს შეუერთდა ბარუხ სპინოზა და რიჰარდ ვაგნერი, რომელთა შემოქმედება ასევე გატაცების საგანი გახდა ჭაბუკი როლანისათვის, შემდეგ ამ სახელებს მიემატა გოეთე და ვიქტორ ჰიუგო, ხოლო მალე ყველა მათგანზე მალლა როლანმა დააყენა დიდი რუსი ხალხის სიამაყე და მშვენება ლევ ტოლსტოი. რომენ როლანი ლევ ტოლსტოის თვლიდა არა მარტო თავის მასწავლებლად, არამედ, საერთოდ, ცხოვრების მასწავლებლად.

რომენ როლანი ჯერ მშობლიურ ქალაქ კლამსში სწავლობდა, შემდეგ (1886 წ.) გადავიდა პარიზში, სადაც ის შევიდა უმაღლეს პედაგოგიურ სკოლაში. აქ როლანი ბეჯითად სწავლობდა ფილოსოფიას, ისტორიას, გეოგრაფიას, მუსიკას. ამ სკოლის დამთავრებას შემდეგ რომენ როლანი ორწლიანი მივლინებით მიემგზავრება საზღვარგარეთ — გერმანიასა და იტალიაში. ამ ქვეყნებში ის ეცნობა მსოფლიო კულტურის ძეგლებს. სამშობლოში დაბრუნებული როლანი უმთავრესად მუშაობს ხელოვნების ისტორიაში, განსაკუთრებით მუსიკის დარგში. მუსიკა თავიდანვე როლანის გატაცების საგანი იყო და სწორედ ამ დარგში გამოაქვეყნა მან თავისი პირველი გამოკვლევა: „იტალიური მხატვრობის დაქვეითების მიზეზების შესახებ“.

1895 წელს პარიზში გამოვიდა როლანის სადისერტაციო ნაშრომი: „ევროპული ოპერის ისტორია ლიულიმდე და სკარლატიმდე“. ამ შრომაში როლანი, სტენდალის მსგავსად, დიდ სიყვარულსა და პატივისცემას ამჟღავნებს ძველი იტალიურა მუსიკისადმი. მალე ის ინიშნება მუსიკის ისტორიის პროფესორად უმაღლეს პედაგოგიურ სკოლასა და სორბონში. როლანი კითხულობს ლექციებს წარსულის

დიდი კომბოზიტორების შესახებ, ჯერ უმაღლეს პედაგოგიურ სკოლაში, შემდეგ სორბონში, ბოლოს სოციალური ცოდნის უმაღლეს სკოლაში, ამავე დროს ეწევა შემოქმედებითს მუშაობას მხატვრულ ლიტერატურაში.

* * *

რომენ როლანის სამწერლო ასპარეზზე გამოსვლა დაემთხვა XIX საუკუნის დასასრულსა და XX საუკუნის დასაწყისს. ამ პერიოდში კაპიტალიზმი შევიდა თავისი განვითარების იმპერიალისტურ სტადიაში. ეს პერიოდი შემობრუნების პერიოდია ძველიდან ახლისაკენ. „XX საუკუნე — აი შემობრუნების პუნქტი ძველი კაპიტალიზმიდან ახალი კაპიტალიზმისაკენ, კაპიტალის ბატონობიდან საერთოდ ფინანსური კაპიტალის ბატონობისაკენ“¹.

XIX საუკუნის 90-იან წლებში საფრანგეთში, ისევე როგორც სხვა იმპერიალისტურ სახელმწიფოებში, კიდევ უფრო ძლიერდება კაპიტალისტური კონცენტრაცია, რომელიც ანადგურებს მრავალ საწარმოს, ხალხი იტანჯება უმუშევრობისა და გაჭირვების გამო. მსხვილი მონოპოლისტები თანდათანობით ზრდიან თავიანთ როლს სახელმწიფოთა როგორც საშინაო, ისე საგარეო პოლიტიკაში. ბურჟუაზია თავს ესხმის დემოკრატიას, ის აწყებს იმპერიალისტური ომების იდეოლოგიურ მომზადებას. ძლიერდება შოვინიზმი, რასობრივი სიძულვილი, სოციალური უთანასწორობა, კოლონიური დაპყრობები, სამხედრო ავანტიურათა ქადაგება.

ბურჟუაზიული კულტურის, ხელოვნებისა და ლიტერატურის ფართო მასშტაბის დეკადანსმა თავისი პირდაპირი გამოხატულება პოვა, ერთი მხრივ, ნატურალიზმში, მეორე მხრივ, დეკადენტურ მიმართულებებში.

ყოველივე ეს ხომ არ ნიშნავს იმას, რომ საერთოდ ჩაკედა ყველაფერი, რომ აღარ არსებობს ჯანსაღი, პროგრესული ნაკადი ხელოვნებასა და ლიტერატურაში, რომ აღარ არსებობს მოწინავე, პროგრესული მწერლობა? ცხადია, რომ არ ნიშნავს.

მართალია, იმპერიალიზმის ეპოქაში ხელოვნება და ლიტერატურა, ისევე როგორც ყოველი დარგი ცხოვრებისა, ღრმა კრიზისისა და დაცემას განიცდის, მაგრამ მაუხედავად ამისა, მაინც წამოიზარდ-

¹ გ. ი. ლენინი, თხზ., ტ. 22, გვ. 281.

ნენ ნიჭიერი მწერლები, რომლებიც დაუახლოვდნენ ხალხს და გამოვიდნენ მათი ინტერესების დასაცავად. ასეთმა პროგრესულმა მწერლებმა ღრმა სიყვარული და თავდადება გამოიჩინეს თავიანთ ხალხისა და სამშობლოსადმი, წინააღმდეგნენ იმპერიალისტური რეაქციის შემოტევას, ამხილეს კაპიტალიზმის მანკიერებანი, მისი გადაგვარება და დაცემა, დაგმეს ბურჟუაზიული ურთიერთობა, სადაც „ადამიანი ადამიანისათვის მგელია“.

იმპერიალისტა მწერლები მოწყდნენ თავიანთ ხალხს, მათ კავშირი გაწყვიტეს კრიტიკული რეალიზმის ტრადიციებთან, უარყვეს დემოკრატიული მოთხოვნები და იქამდეც კი მივიდნენ, რომ ჰუმანიზმი, სათნოება, სიკეთე „მონების მორალად“ გამოაცხადეს. მოწინავე, პროგრესული მწერლები, პირიქით, დაუკავშირდნენ ხალხს, განაგრძეს კრიტიკული რეალიზმის საუკეთესო ტრადიციები და დადგნენ დემოკრატიული და ჰუმანისტური იდეების საგულშაფოზე.

იმპერიალიზმის აპოლოგეტი მწერლები ყოველნაირად ცდილობენ ერთმანეთს წაჰკიდონ მშვიდობისმოყვარე ხალხები, ჩამოაგდონ მათ შორის უნდობლობა და შუღლი და ამ გზით მიიყვანონ ისინი ერთმანეთის ხოცვა-ჟლეტამდე, იმპერიალისტურ ომამდე. თავიანთი სამშობლოსა და ხალხის ერთგული მწერლება კრიტიკული რეალიზმისა და ჰუმანიზმის პოზიციებზე დგანან, ისინი იმპერიალისტურ რეაქციას, ბარბაროსობას, ძალადობასა და ამორალობას უპირისპირებენ მშვიდობისა და თავისუფლების იდეებს, მაღალ პოლიტიკურ და მორალურ იდეალებს.

იმპერიალისტური რეაქციის მეხოტბე მწერლები მჭიდროდ დაუკავშირდნენ რეაქციულ, მისტიკურ, რელიგიურ თეორიებს და უარყვეს სინამდვილის, საზოგადოებრივი ცხოვრებას რეალისტური ასახვა. მოწინავე ჰუმანისტმა მწერლებმა, მართალია, განიცადეს ამ თეორიების სხვადასხვაგვარი გავლენა, მაგრამ ყოველივე ეს დროებითი და წარმავალი აღმოჩნდა, რადგან ისინი ძირითადად ხელოვნების რეალისტური პრინციპების დასაცავად გამოვიდნენ და დაბეჯითებით მოითხოვეს სინამდვილის რეალისტური მხატვრული ასახვა.

ამნაირად, დიდი მხატვრული ნაწარმოებები შექმნეს არა იმპერიალიზმის დამცველმა მწერლებმა, არამედ მოწინავე, პროგრესულმა მწერლებმა, როგორც, მაგალითად, ანატოლ ფრანსმა, რომენ როლანმა, ანრი ბარბუსმა, ჰაინრიხ მანმა, ბერნარდ შოუმ, ჯონ

გოლსუორთიმ, ჯეკ ლონდონმა, მარკ ტვენმა, თეოდორ დრაიზერმა და სხვამ.

ლენინი, თავის წიგნში „იმპერიალიზმი, როგორც კაპიტალიზმის უმაღლესი სტადია“, მიუთითებს, რომ XX საუკუნის დამდეგას თითქმის ყველა კაპიტალისტურ ქვეყანაში ადგილი აქვს იმპერიალიზმის მიმართ წვრილ-ბურჟუაზიულ-დემოკრატიულ ოპოზიციას, მიუხედავად იმისა, რომ ეს ოპოზიცია რეფორმისტული და თავისი ეკონომიური საფუძვლით რეაქციული იყო, მას მაინც ჰქონდა გარკვეული მნიშვნელობა. ლენინი წერს: „ფინანსური ოლიგარქიის საშინელი ბატონობის საშინელი ფაქტები იმდენად ეჩხირება თვალში ყველას, რომ ყველა კაპიტალისტურ ქვეყანაში — ამერიკაშიც, საფრანგეთშიც და გერმანიაშიც — გაჩნდა ლიტერატურა, რომელიც ბურჟუაზიულ თვალსაზრისზე დგას, მაგრამ მაინც დაახლოებით სწორ სურათს იძლევა და აკრიტიკებს კიდევაც — რა თქმა უნდა, მეშინაურად — ფინანსურ ოლიგარქიას“¹.

როდესაც ვლაპარაკობთ საზღვარგარეთის მოწინავე, პროგრესული მწერლების მხრივ კაპიტალისტური საზოგადოების კრიტიკის შესახებ, არ უნდა ვიფიქროთ, თითქოს, ეს კრიტიკა ყველა მწერალთან ერთნაირი იყოს, რომ ეს ოპოზიცია ბურჟუაზიული საზოგადოების მიმართ ერთნაირად ძლიერი იყოს ყოველი მწერლის შემოქმედებაში. ამიტომ არ შეიძლება ითქვას, რომ ამა თუ იმ პროგრესული მწერლის შემოქმედება თავიდან ბოლომდე, მთლიანად რეალისტურია, რომ მას წინააღმდეგობანი, შეზღუდულობანი არ ახასიათებს.

ყოველი ბურჟუაზიული მწერლის ცხოვრება და შემოქმედება მეტნაკლებად წინააღმდეგობებით ხასიათდება. ცხადია, ეს წინააღმდეგობანი და მერყეობანი ეპოქის გამოხატულებაა. ხშირად ასეთი ბურჟუაზიული მწერალი ერთმანეთის საწინააღმდეგო ნაწარმოებთა ავტორია მაგალითად, ცნობილ გერმანელ მწერალს თომას მანს ეკუთვნის რეალისტური რომანი „ბუდენბროკები“ და ამავე დროს დეკადანსური ხასიათის ნაწარმოები „ჯადოქრული მთა“. წინააღმდეგობებს ვხედავთ აგრეთვე ჯონ გოლსუორთის, ანატოლ ფრანსის, ჰაინრიხ მანის შემოქმედებაში. ასევე ითქმის რომენ როლანის მსოფლმხედველობისა და შემოქმედების მიმართაც.

¹ ვ. ი. ლენინი, თხზ., ტ. 22, გვ. 283.

* * *

როგორც ვთქვით, რომენ როლანს სამწერლო ასპარეზზე გამო-
ყვლა მაშინ მოუხდა, როდესაც კაპიტალიზმი შევიდა თავისი გან-
ვითარების უმაღლეს და უკანასკნელ სტადიაში, იმპერიალიზმის
სტადიაში. ამ დროს საფრანგეთის ბურჟუაზიას თავისი კაპიტალი
გააქვს საზღვარგარეთის ქვეყნებში და ამით იგი ერთგვარ „სარგებ-
ლობას“ იღებს.

ლენინი თავის შრომაში „იმპერიალიზმი, როგორც კაპიტალიზმის
უმაღლესი სტადია“, მიუთითებს, რომ „ინგლისის, კოლონიური, იმ-
პერიალიზმისაგან განსხვავებით, საფრანგეთის იმპერიალიზმს შეიძ-
ლება სავაზო იმპერიალიზმი ვუწოდოთ“¹. ამნაირად ფრანგა ბანკი-
რები, რომლებიც „ევროპის მეფავშეები“ გახდნენ უსინდისოდ ძარ-
ცვავენ და აწიოკებენ ხალხებს, ქადაგებენ შოვინიზმს, ყოველნაირად
ცდილობენ ჩააქრონ მუშათა რევოლუციური გამოსვლები.

XX საუკუნის დასაწყისში იმპერიალისტური რეაქცია კიდევ უფ-
რო გაძლიერდა ევროპაში, კერძოდ საფრანგეთში. 1905 წელს საფ-
რანგეთის ბურჟუაზია სესხათ დაეხმარა მეფის რუსეთს და ამით „ფე-
ხი დააჭირა“ მას, აღათქმევინა ერთგვარი დათმობანი.

ცნობილია, რომ „მეფის თვითმპყრობელობას 1905 წლის რევო-
ლუციის ჩაქრობაში დაეხმარნენ დასავლეთ ევროპის იმპერიალისტე-
ბი. უცხოელ კაპიტალისტებს ეშინოდათ რუსეთში დაბანდებული თა-
ვისი კაპიტალების და უდიდესი შემოსავლის დაკარგვისა. ამას გარ-
და, მათ ეშინოდათ, რომ რუსეთის რევოლუციის გამარჯვების შემ-
თხვევაში რევოლუციისათვის აღსდგებიან სხვა ქვეყნის მუშებიც.
ამიტომ დასავლეთ ევროპის იმპერიალისტები დაეხმარნენ ჯალათ
მეფეს. საფრანგეთის ბანკირებმა დიდი სესხი მისცეს მეფეს რევო-
ლუციის ჩასაქრობად. გერმანიის მეფეს მზად ჰყავდა მრავალათასია-
ნი არმია ინტერვენციისათვის რუსეთის მეფის დასახმარებლად“².

* * *

იმპერიალისტური ტენდენციების ასეთი ზრდის დროს, მუშათა
რევოლუციური მოძრაობის ახალი აღმავლობის პერიოდში, ფრან-
გულ (ისე როგორც სხვა ქვეყნების) ლიტერატურაში შეიქმნა მო-
წინავე, პროგრესულ მწერალთა ბანაკი, რომელმაც აქტიური ბრძო-

¹ ვ. ი. ლენინი თხზ., ტ. 22, გვ. 304.

² საკ. კ. ბ. (ბ) ისტორია, მოკლე კურსი, 1953 წ., გვ. 113.

ლა გააჩაღა იმპერიალისტური რეაქციის წინააღმდეგ. ამ ბანაკის ბრწყინვალე პლუადის წარმომადგენლები არიან ანატოლ ფრანსი, რომენ როლანი, ანრი ბარბუსი და სხვ.

* * *

რომენ როლანი ცდილობდა გამოსავალი ეპოვნა იმპერიალიზმის წინააღმდეგობებიდან; კრიტიკულ მომენტებში მან თვალი მიაპყრო კაცობრიობის კულტურულ წარსულს. ამ საქმეში მას ცოტა სამსახური როდი გაუწია იმ გარემოებამ, რომ როლანს უკვე ამ დროსაც ჰქონდა სათანადო ცოდნა წარსული კულტურისა და ამ კულტურის გამოჩენილი წარმომადგენლების შემოქმედებისა. მან იცოდა აგრეთვე დიდი სოციალურ—პოლიტიკური ამბები, კერძოდ საფრანგეთის 1789 წლის რევოლუცია, რენესანსის ანუ აღორძინების პერიოდი. ერთა სიტყვით, XIX საუკუნის დასასრულისათვის რომენ როლანი წარმოგვიდგება, როგორც ენციკლოპედური განათლების ადამიანი, რომელმაც წარსულის გმირული ამბები და ჰუმანისტი მოღვაწეები დაუპირისპირა თავისი დროის გახრწნილსა და გადაგვარებულ ბურჟუაზიულ კულტურას.

ამ მხრივ აღსანიშნავია როლანის საუცხოო ნარკვევების ციკლი „გმირული ბიოგრაფიები“, რომელშიც შედის: „ბეთჰოვენი“, „მიქელ ანჯელო“ და „ლევ ტოლსტოი“.

დიდმნიშვნელოვანი ფაქტია ამ დროის რომენ როლანის ცხოვრებაში მისი გატაცება რუსული კულტურით, რუსული ლიტერატურით, კერძოდ დიდი რუსი მწერლით ლევ ტოლსტოით. ფრანგ მწერალს აფიქრებდა და აღელვებდა ხელოვნებისადმი ლევ ტოლსტოის დამოკიდებულების საკითხი. რომენ როლანმა 1887 წლის 16 აპრილს აღფრთოვანებული წერილი გამოუგზავნა ლევ ტოლსტოის; ეს აყო პირველი წერილი, რომელსაც თვითონ ლევ ტოლსტოი „მშვენიერ წერილს“ უწოდებდა. ასე დაიწყო მათ შორის მიმოწერა და მეგობრობა.

საგულისხმოა, რომ სულიერი კრიზისის დროს ფრანგი მწერალი დიდ რუს მწერალს თხოვდა რჩევას თუ როგორ მოქცეულიყო, და ტოლსტოიც დინჯად და დამაჯერებლად ურჩევდა მას ხალხთან ყოფნას, ხალხთან კავშირს. ლევ ტოლსტოი თავის პასუხში როლანის კითხვებზე მუდამ იმას უსვამდა ხაზს, რომ მწერალს ხალხი უნდა უყვარდეს, რომ ნამდვილი ხელოვნება იქმნება ხალხთან კავშირსა

და ურთიერთობაში. ყოველივე ამან გამანაყოფიერებელი გავლენა იქონია როლანის მსოფლმხედველობისა და შემოქმედების განვითარებაზე.

ლევ ტოლსტოი როლანისადმი გაგზავნილ წერილში აღნიშნავდა: „ძვირფასო ძმავო, მივიღე თქვენი პირველი წერილი, მან ისე ამიჩუყა გული, რომ კითხვის დროს ცრემლები მდოდა“.

ამ მიმოწერის შემდეგ რომენ როლანი დარწმუნდა, რომ ტოლსტოი აბრძოდა არა საერთოდ ხელოვნების წინააღმდეგ, არამედ თავისი დროის ბურჟუაზიული ხელოვნების წინააღმდეგ.

რომენ როლანი ლევ ტოლსტოის პიროვნებაში ხედავდა ბრწყინვალე სინათლეს, ნუგეშსა და იმედს. ის წერს: „დიადი რუსული სულა, რომლის ცეცხლი ახი წლის წინათ დაინთო დედამიწაზე, ჩემი თაობის ადამიანებისათვის ყველაზე ბრწყინვალე სინათლე იყო, რომელმაც მათი ახალგაზრდობა გააცისკროვნა. მეცხრამეტე საუკუნის მიწურულის მძიმე, დაბინდულ პერაოდში იგი გამოჩნდა მანუგეშებელ ვარსკვლავად, რომლის მზერა ჩვენს ჭაბუკურ სულს ხიბლავდა და ამშვიდებდა, ჩვენთვის ძალიან ცოტა იყო ტოლსტოის შემოქმედებით აღტაცება: ჩვენ ვცხოვრობდით ამ შემოქმედებით, ავი ჩვენი იყო. ჩვენი იყო თავისი მხურვალე ცხოველმყოფელობით, გულის სიჭაბუკით. ჩვენი იყო თავისი ირონიული გულგატეხილობით, თავისი უღმობელი პრინციპულობით, თავისი სიკვდილის საშინელებით. ჩვენი იყო თავისი ოცნებით, ძმური სიყვარულითა და კაცთა შორის მშვიდობით. ჩვენი იყო ცივილიზაციის სიცრუეთა მრისხანე მამხილებლობით, თავისი რეალიზმითა და მისტიციზმით, ბუნების ქროლოვით, უხილავი ძალების შეგრძნებით, უსაზღვროებით დათრობათ“.

„გმირული ბიოგრაფიების“ პირველ ნაწილში, რომელიც მიძღვნილია ბეთჰოვენისადმი, როლანი წერს: „მე მიყვარს, მაშასადამე, მე ვარსებობ“. მისთვის ადამიანი უწინარეს ყოვლისა არის ტემპერამენტი, სტიქია, ვნება. ამ დროისათვის როლანის მსოფლმხედველობა ჯერ კიდევ ჩამოუყალიბებელია, ის ჯერ კიდევ უმეტესად მეოცნებე იდეალისტია, რომელიც ქადაგებს ამბოხებას ბურჟუაზიული საზოგადოების წინააღმდეგ, მაგრამ ბოლოს და ბოლოს ეს როლანისებური ამბოხება არსებულთან შერიგებით თავდება.

თავის „გმირულ ბიოგრაფიებში“ როლანს ბეთჰოვენი, მიქელ-ანჯელო და ლევ ტოლსტოი ისეთ ადამიანებად მიაჩნია, რომლებიც თავი-

ანთი მოღვაწეობით იძლეოდნენ გმირობის მაგალითებს. აქ როლანი იმაზე მიუთითებს, რომ ისინი (ცხადია, არა სამივე ერთნაირად. დ. ფ.) აყვნენ რწმენის, გრძნობისა და განცდის ადამიანები, უარყოფდნენ ბურჟუაზიულ თეორიას „ხელოვნება-ხელოვნებისათვის“ და თავიანთი შემოქმედებითა და გმირული სულისკვეთებით ემსახურებოდნენ კაცობრიობის აღზრდისა და განათლების საქმეს.

რომენ როლანის ადრინდელ ნაწარმოებთა სერიას — „რწმენის ტრაგედიებს“ („წმინდა ლუი“, „აერტი“, „მოვა დრო“) კვლავ წარსულში გადავყავართ.

საკითხავია, რატომ მიმართავს როლანი ასე ხშირად ისტორიას? როლანი ისტორიულ წარსულს იმიტომ მიმართავს (გარდა იმისა, რაც ზემოთ უკვე ვთქვით), რომ ის იქ ეძებს ე. წ. „მარადიულ ხასიათებს“, „მარადიულ პრობლემებს“.

როლანს იმდენად ის კი არ აინტერესებს, თუ რა მიზანი აქვს გმირთა ბრძოლას, რამდენადაც ის, თუ როგორია მათი რწმენა, თუ როგორ განიცდიან და გრძნობენ ისინი. მწერალი იმ აზრს ავითარებს, რომ, რა ხასიათიც არ უნდა ჰქონდეს მოპირდაპირეთა ბრძოლას, ორივე მხარეში მაინც იღვძებენ ჰუმანიზმის, სათნოებისა და ძმობის გრძნობა, რომელიც ფარავს ყველაფერს. ასე, მაგალითად, ტრაგედიისაში „მოვა დრო“ პაციფისტ ოუენს მწერალი ასეთ სიტყვებს ათქმევინებს: „მოვა დრო და ადამიანები შეიცნობენ ჭეშმარიტებას. ლომი და კრავი ერთმანეთს გვერდით დაწვებიან“. ამნაირად, როლანის კონცეფციის მიხედვით, დადგება ისეთი დრო, როცა მგელი და ცხვარი ერთად მოძოვს. აქ ყველაფერი გადატანილია მორალურ ფაქტორებზე, ზნეობრივ სრულყოფაზე, სათნოებაზე და გამორიცხულია კლასობრივი ბრძოლა, რაც იმას მოწმობს, რომ ძლიერი იყო ლევ ტოლსტოის გავლენა რომენ როლანზე, კერძოდ ლევ ტოლსტოის ქადაგება, რომ „ბოროტებას წინააღმდეგობა არ გაეწიოს ძალადობით“.¹

„რწმენის ტრაგედიებით“ რომენ როლანს სურდა შეექმნა სახალხო თეატრი და ამის მეოხებით შთაენერგა ხალხში ბრძოლის სულისკვეთება, გამოეწვია ამბოხება ბურჟუაზიული საზოგადოების წინააღმდეგ, მაგრამ აქაც გაორებას ვხედავთ მწერლის პიროვნებაში, ვინაიდან ეს ამბოხება უძლურია: იგი შერიგებით, კომპრომისით თავ-

1 ვ. ი. ლენინი, თხზ., ტ. 15. გვ. 38.

დება. როლანი ვერ იჩენს ბოლომდე თანმიმდევრობას. რით უნდა აიხსნას მწერლის ასეთი არათანმიმდევრობა და გაორება? ეს უნდა აიხსნას როლანის წვრილბურჟუაზიული ჰუმანიზმით. როლანის გმირის ამბოხება თუ პროტესტი ფაქტიურად რაღაც აბსტრაქტული მორალური ქადაგებით თავდება.

ცხადია, რომენ როლანს ვერ ვუსაყვედურებთ, თითქოს მას გულწრფელად არ სძულდეს ბურჟუაზიული საზოგადოება, საფრანგეთის მესამე რესპუბლიკა; მაგრამ ის ფაქტია, რომ მწერალი არ აყენებს ამ საზოგადოების რევოლუციურად შეცვლის ან მოსპობის საკითხს, მისი გმირები ოცნებობენ რაღაც არარსებულ „სიყვარულისა და ჰარმონიის სამეფოზე“.

ამნაირად, რომენ როლანი აშკარად ხედავს, რომ ბურჟუაზიული საზოგადოება გადაგვარებასა და დაცემას განიცდის, მწერალს ბურჟუაზიული წყობილება ნამდვილად სძულს, მაგრამ მას არ ესმის მის წინააღმდეგ ბრძოლის რეალური გზები და საშუალებანი.

ასეთსავე იდეურ კონცეფციაზეა აგებული რომენ როლანის „რევოლუციის თეატრი“. ამ ციკლში, ავტორის გეგმით, გათვალისწინებული იყო ათი დრამა, დაწერილია მხოლოდ რვა: „მგლები“, „დანტონი“, „გონების ზეიმი“, „თოთხმეტი ივლისი“, „სიყვარულისა და სიკვდილის თამაში“, „ბზობა“, „ლეონიდები“ და „რობესპიერი“.

ეს ნაწარმოებები ახალი შემოქმედებითი აღმავლობის მაჩვენებელია რომენ როლანის შემოქმედებაში.

დრამებში ამ სერიაში რომენ როლანი მიმართავს ნაციონალურ-რევოლუციურ თემატიკას, კერძოდ XVIII საუკუნის საფრანგეთის ბურჟუაზიულ რევოლუციას. როგორც ცნობილია, ამ თემაზე საინტერესო ნაწარმოებები შექმნეს ვიქტორ ჰიუგომ („ოთხმოცდაცამეტი წელი“) და ანატოლ ფრანსმა („ღმერთებს სწყურიათ“).

ვიქტორ ჰიუგომ რომანტიკულ-რეალისტურა გაშუქება მისცა საფრანგეთის რევოლუციის ყველაზე მნიშვნელოვან პერიოდს — 1793 წელს, იაკობინელთა დიქტატურის პერიოდს. მწერალი რევოლუციის საქმის დამცველებს გულთბილად გვიხატავს, რადგან მათ უმთავრესად თავანთი ხალხისა და სამშობლოსადმი სიყვარული ამოძრავებთ. ძირითადად ჰიუგოს ეს რომანი პატრიოტული ნაწარმოებია, მასში მწერალი მკაფიოდ ამბობს: „სახელს ვერ მოიხვეჭ, გმირი ვერ გახდება, თუ სამშობლოს წინააღმდეგ იბრძვი“. მესამე რესპუბლიკა, ჰიუგოს აზრით, უნდა იქნეს სათნოების რესპუბ-

ლიკა. „ამნისტია, აშბობს ჰიუგო, „ყველაზე მშვენიერი სიტყვაა, როგორც კი წარმოთქმულა ადამიანურ ენაზე“. მიუხედავად ამისა ვიქტორ ჰიუგომ 1789 წლის რევოლუციისადმი მანაც ცალმხრიობა, გაორებული დამოკიდებულება გამოიჩინა. მან ცნო ბურჟუაზიული რევოლუციის ისტორიული მნიშვნელობა, მაგრამ უარყო იაკობინურა ტერორი. რევოლუციის ლიდერებიდან ვიქტორ ჰიუგო თანაუგრძნობს დანტონს; რაც შეეხება რობესპიერსა და მარატს, მწერალმა სათანადოდ ვერ შეაფასა მათი როლი ამ რევოლუციაში.

ვიქტორ ჰიუგოს რომანი „ოთხმოცდაცამეტი წელი“ რომ შევადაროთ ანატოლ ფრანსის რომანს „ღმერთებს სწყურიათ“, მათ შორის დიდ განსხვავებას დავინახავთ. ჰიუგო უფრო ახლოა ისტორიულ სინამდვილესთან, ვიდრე ანატოლ ფრანსი. ფრანსი ყალბად წარმოგვიდგენს ამ რევოლუციას (და საერთოდ რევოლუციას), მწერალი შორს დგას მისი რეალისტური გააზრებისა და გაგებისაგან. ის ცალმხრივად ხატავს რობესპიერისა და მარატის მოღვაწეობის სურათებს, მწერალი მათ „ბალღებსა და უკუღმართ ადამიანებს“ უწოდებს.

დამახასიათებელაა ნაწარმოების სათაური — „ღმერთებს სწყურიათ“, იგი ამოღებულია ბერძნული მითოლოგიიდან, რომლის მიხედვითაც, როცა ღმერთებს სწყურიათ, მაშინ დიდი სისხლის ღვრა უნდა მოხდეს. ანატოლ ფრანსის აზრით, რევოლუცია არის მხოლოდ სისხლის ღვრა, ამიტომ იგი (რევოლუცია) უაზროა. მწერალს რევოლუცია ესმის, როგორც მხოლოდ დანგრევა, განადგურება; ვერ ხედავს, რომ საფრანგეთის ამ რევოლუციამ დაამსხვრია ძველი ფეოდალურ-მონარქისტული წყობილება და გზა გაუკაფა ახალ ბურჟუაზიულ წყობილებას.

განვიხილოთ, თუ როგორ მიუდგა რომენ როლანი თავის „რევოლუციის თეატრში“ ამ დიდმნიშვნელოვან ისტორიულ მოვლენას.

თავისი შემოქმედებითი ზრდის პროცესში რომენ როლანი თანდათანობით რწმუნდება, რომ ხელოვნების განვითარებაში დიდი მნიშვნელობა აქვს ხალხს. ის ცდილობს ამ მხრივ წარმართოს ცხოვრების სინამდვილის მხატვრული ასახვა, მაგრამ უნდა ითქვას, რომ, მიუხედავად ამისა, სინამდვილის ეს როლანისებური ასახვა კვლავ აბსტრაქტულია და შეზღუდული.

ზემოაღნიშნული ციკლის ზოგიერთ ნაწარმოებში რომენ როლანი გარკვეულ წარმატებას აღწევს, როგორც მოაზროვნე მხატვარი.

ამ მხრივ დრამა „თოთხმეტი ივლისი“ გამოარჩევა თავისი რევოლუციურ-დემოკრატიული სულისკვეთებით. მასში როლანი აგვიწერს თუ როგორ აიღო შეტევით ხალხმა 1789 წლის თოთხმეტი ივლისის ბასტილია, რომელიც რევოლუციის დაწყებას მოასწავებდა. აქ დასხვა დრამებში ხალხთა მასების აჯანყებანი მწერალს ისე კარგად და შთამაგონებლად აქვს აღწერილი, რომ ისინი მკითხველის მეხსიერებაში წარუშლელ კვალს ტოვებენ.

მიუხედავად ყოველივე ამისა, საფრანგეთის ეს პირველი ბურჟუაზიული რევოლუცია ამ დროის როლანს მაინც უმთავრესად სტიქიური ძალების გამოვლინებად ეჩვენება, მწერლის აზრით, ეს სტიქიურა ამბოხებანი წარმოშობენ ადამიანთა ძლიერ ვნებებსა და ხასიათებს. როგორც ვხედავთ, როლანი გატაცებულია არა რევოლუციის ნამდვილი მამოძრავებელი ძალებით, არა მისი მსოფლიო ისტორიული მნიშვნელობის არსის გაგებით, არამედ ცალკეულ პიროვნებათა აბსტრაქტული გმირობით.

„რევოლუციის თეატრის“ ციკლის წინანდელ დრამებში აშკარად ჩანს რომენ როლანის მსოფლმხედველობის შეზღუდული მხარეები, მისა იდეალისტური ილუზიები. მაშინ როლანი ჟირონდისტებს განადიდებდა, იაკობინელებს კი აკრიტიკებდა, დანტონი მას გმირობის მწვერვალად მიაჩნდა, ის ამ ფიგურას მოძრაობის სათავეში აყენებდა. ამ მხრივ აღსანიშნავია დრამა „დანტონი“.

შემდგომ წლებში, როცა რომენ როლანის მსოფლმხედველობასა და შემოქმედებაში გარდატეხა მოხდა, როცა ჯერ დიდი ოქტომბრის სოციალისტურმა რევოლუციამ და მერე დიადმა სოციალისტურმა სინამდვილემ ძლიერი, კეთილმყოფელი გავლენა იქონია რომენ როლანზე, ის შეუდგა თითქმის სრულიად ახალი დრამის წერას და დაამთავრა იგი 1938 წელს. ეს ახალი დრამა არის „რობესპიერი“.

როგორც თვითონ რომენ როლანი აღნიშნავს, ის ცამეტი წლის იყო, როცა შეუდგა XVIII საუკუნის საფრანგეთის ბურჟუაზიული რევოლუციის დიდი ეპოპეის შექმნას. ის დიდხანს ფიქრობდა დაეწერა ცალკე ნაწარმოები რობესპიერის შესახებ, მაგრამ აყოვნებდა, ვიდრე მთლიანად არ დაეუფლებოდა სიუჟეტს და მხოლოდ მაშინ, როცა ყველაფერი მომწიფდა და დადგა დრო, სამოცდათორმეტი წლის რომენ როლანმა დაამთავრა და გამოაქვეყნა დრამა „რობესპიერი“.

ამ შესანიშნავმა დრამამ ფართო გამოხმაურება პოვა მოწინავე

საზოგადოებრიობაში, განსაკუთრებულად დიდი წარმატება ხვდა მას საბჭოთა მკითხველსა და მკითხველის თვალში. თვითონ რომენ როლანი სამართლიანად თვლიდა ამ ნაწარმოებს ეპოპის მწვერვალად.

უნდა აღვნიშნოთ, რომ არსებითი, პრინციპული განსხვავებაა იმ რომენ როლანსა, რომელმაც საუცხოო ისტორიული ნაწარმოები „რობესპიერი“ შექმნა, და იმ როლანს შორის, რომელმაც „რევოლუციის თეატრის“ ადრინდელი დრამები დაწერა.

„რობესპიერში“ წვრილბურჟუაზიული მსოფლმხედველობისა და იდეალისტური ილუზიებისაგან ძირითადად განთავისუფლებულმა როლანმა ახლებურად შეაფასა საფრანგეთის რევოლუცია და მისი ეპოქა.

მწერალი აღნიშნავდა, რომ ამ დრამაში, ისევე როგორც თავისი „რევოლუციური თეატრის“ სხვა დრამებში, ის უფრო ხასიათების მორალური სიმართლისაკენ მიისწრაფოდა, ვიდრე ფაქტიური სინამდვილისაკენ, თუმცა მაინც ფაქტიურ სინამდვილეს უფრო მეტ ყურადღებას აქცევდა.

რომენ როლანმა რწმენა გამოთქვა, რომ ისტორიის ჰუმანიტის სახე „რობესპიერში“ უფრო სწორადაა მოცემული, ვიდრე მის „დანტონში“; რომელიც გაცილებით ადრე დაიწერა.

პიესის მოქმედება გაშლილია 1794 წლის 5 აპრილიდან ამავე წლის 28 ივლისამდე, დანტონის სიკვდილით დასჯის დღიდან იაკობინელთა დიქტატურის დამხობამდე. ნაწარმოები იწყება დრამატული ეპიზოდით:

...რახარუხით მიგორავს სამინელი ურიკა სენ-ონორეს ქუჩაზე, იმ სახლის ახლოს, რომელშიც ცხოვრობს მაქსიმილიან რობესპიერი. გაფითრებული და შეშფოთებული უსმენს რობესპიერი ბრბოს ხმაურს.

ეს — დანტონი და დემულენი მიჰყავთ გილოტინაზე.

— რობესპიერ, — ყვირის დანტონი.

— შენ აქ ხარ, ამ სახლში, შენ დაიმაღლე... მკვლელი! და შორს წასული ურიკიდან მოისმის დანტონის თითქოს გამოსათხოვარი ხმა.

— რობესპიერ, მე ვწვები საფლავში, შენც ეს დღე მოგელის...

— „რობესპიერი“ მდიდარაა სახეებითა და იდეებით. განსაკუთრებით ამაღლვებელია მთელი რიგი სცენები და ადგილები დრამისა. ასე, მაგალითად, დაჭრილი რობესპიერი მაგიდაზე წვეს და

სისხლისაგან იცლება. ამ მწარე მომენტებში როლანი ხატავს რობესპიერის განვლილი ცხოვრების სურათებს: რობესპიერი ბავშვი უდებოდ რომ იზრდებოდა; კოლეჯის მოსწავლე მორცხვი ყმაწვილი, გაცრეცილი ხალათით და დახეული ფეხსაცმელებით რომ დადიოდა. შემდეგ მწერალი გვიჩვენებს რობესპიერს ჟან ჟაკ რუსოს საფლავთან დაჩოქილს, ბასტილიის ასაღებად მიმავალი ხალხის მასების მაცქერალს, ეროვნული კრების დეპუტატს და სხვ.

რობესპიერის ხმა კვლავ მტკიცეა და ძლიერი, ის ხელგაწვდილი მიმართავს ხალხს:

— ო, ხალხო, ჩემო ხალხო, ჩემო ერთადერთო მეგობარო! რაც უნდა მოხდეს, განუყრელი დავრჩებით! ბედნიერება და უბედურება, მხიარულება და ტანჯვა, სიცოცხლე, სიკვდილი, — არაფერი არ მსურს ისეთი, რაც აგრეთვე შენიც არ არის! შენი სიყვარული და შენი ნდობა ერთადერთი აზრია ჩემი ცხოვრებისა. ნუ მომაკლებ მათ! მე შენ გეკუთვნი! მე ასე დიდხანს ვიბრძოლე შენთვის! ახლოვდება ღამე. მე დავიქანცე. ნუ მიმატოვებ.

ამის შემდეგ ვხედავთ რობესპიერის, კუტონის და სენ-ჟიუსტის სიკვდილით დასჯის დრამატულ სცენას. გაისმა „მარსელიოზის“ ჰანგები, ისინი თანდათანობით გადადიან გამარჯვების ჰიმნში — „ინტერნაციონალში“, რითაც მთავრდება ნაწარმოები.

„რობესპიერი“ არის რომენ როლანის შესანიშნავი ისტორიული დრამა, ღრმა იდეური, მაღალმხატვრული ნაწარმოები. იგი მიძღვნილია სიფხიზლოსა და სიმამაცისადმი. ამ დრამამ განსაკუთრებული მნიშვნელობა მოაპოვა სახალხო ფრონტისათვის ბრძოლის წლებში, მეორე მსოფლიო ომის დროს ფრანგული წინააღმდეგობის მოძრაობისას.

* * *

რომენ როლანის შემოქმედების პირველი პერიოდის მთავარი ნაწარმოები არის რომანი-ეპოპეა „ჟან კრისტოფი“. შეიძლება ათქვას, რომ ეს ეპოპეა პირველი მსოფლიო ომამდელი პერიოდის როლანის შემოქმედების მწვერვალია.

„ჟან კრისტოფი“ შედგება ათი წიგნისაგან და დაყოფილია სამ ნაწილად. პირველ ნაწილს ეწოდება „ჟან კრისტოფი“; ამ ნაწილს შეადგენს სერია წიგნებისა: „განთიადა“, „დილა“, „ყრმობა“, „ამბოხება“. მეორე ნაწილს ეწოდება „ჟან კრისტოფი პარიზში“; ამ ნაწილს შეადგენს სერია წიგნებისა: „ბაზრობა მოედანზე“, „ან-

ტუანეტა“, „სახლში“. მესამე ნაწილს ეწოდება „მგზავრობის დასასრული“; იგი შედგება წიგნებისაგან: „მეგობრები“, „უწვავე მაყვლოვანი“,¹ „ახალი დღე“.

რომანი იბეჭდებოდა ჟურნალ „ორკვირეულში“ — 1902 წლის თებერვლიდან 1912 წლის ოქტომბრამდე, ე. ი. ათი წლის განმავლობაში. 1913 წელს „ჟან კრისტოფმა“ მიიღო აკადემიის პრემია. ნაწარმოებმა იმთავითვე მოაპოვა პოპულარობა მკითხველთა ფართო წრეებში.

მთავარი თემა, რომელზეც აგებულია „ჟან კრისტოფი“, არის ხელოვანისა და ხელოვნების ბედი ბურჟუაზიულ საზოგადოებაში. ამ თემამ ბევრი საზღვარგარეთელი მწერლის ყურადღება მიიპყრო. ასე, მაგალითად, ამ პრობლემას მიუძღვნეს თავიანთი ნაწარმოებები ამერიკელმა მწერლებმა თეოდორ დრაიზერმა — „გენიოსი“, ჯეკ ლონდონმა — „მარტინ იდენი“, გერმანელმა მწერალმა თომას მანმა — „სიკვდილი ვენეციაში“ და სხვებმა.

რომენ როლანმა „ჟან კრისტოფმა“ ნიჭიერი ხელოვანი დაუპირისპირა გადაგვარებულ ბურჟუაზიულ საზოგადოებას. ამხილა ფრანგული იმპერიალიზმი, მაგრამ მან ვერ შეძლო ბოლომდე სწორად გადაეწყვიტა ხელოვანისა და ხალხის ურთიერთობის საკითხი.

ბალზაკმა „ბურჟუაზიული საზოგადოების ერთ-ერთმა საუცხოო მცოდნემ“ (მ. კალანინი), თავის „ადამიანურ კომედიაში“ მთელი ამ საზოგადოების რეალისტური ისტორია წარმოგვიდგინა, ემილ ზოლამ თავის „რუგონ-მაკარებში“ მეორე იმპერიის დროინდელი საფრანგეთის სოციალურ ურთიერთობათა სურათი დახატა; მათი ჯანსაღი ტრადიციების განმგრძობმა რომენ როლანმა „ჟან კრისტოფში“ მოგვცა ხელოვანის ცხოვრების ისტორია იმპერიალიზმის ეპოქაში.

პირველი ოთხი წიგნი „ჟან კრისტოფისა“ („განთიადი“, „დილა“, „ყრმობა“, „ამბოხება“) მოგვითხრობს მთავარი გმირის „ჟან კრისტოფის“ ბავშვობისა და ყრმობის შესახებ. რომანის ამ ნაწილში ამკარად ჩანს ლევ ტოლსტოას წიგნის — „ბავშვობა, ყრმობა და ჭაბუკობა“ — გავლენა რომენ როლანზე. აღწერილია ჟან კრისტოფის დაბადება ღარიბ პროვინციულ ოჯახში. მისი მშობლები გერმანელებია. თერთმეტი წლის ჟან კრისტოფი იმდენად ნიჭიერია, რომ ას ყველა ინსტრუმენტზე უკრავს, მას გასაოცარი მუსიკალური სმე-

¹ ფრ. Le Buisson ardent, რუს. Неопалимая купина.

ნა აქვს. ეს კრისტოფმა ძლიერად განიცადა თავისი პირველი მას-
წავლებლის ძვირფასი ბაბუის გარდაცვალება.

ესა

ეს კრისტოფი თანდათანობით გრძნობს, რომ ბურჟუაზიულ სა-
ზოგადოებაში ცხოვრება ტანჯვა-წვალებაა, საჭიროა შეუბოვარი
ბრძოლა არსებობისათვის, და მას თვალი აეხილება ბევრ რამეზე,
პირველ რიგში იმაზე, რომ საჭიროა იყო ადამიანი. ეს კრისტოფს
ცხოვრება წარმოდგენილი აქვს მოქმედებისა და შემოქმედების ასპა-
რზეად. მას ჰგონია, რომ, რადგან ნიჭიერი ხელოვანია და დიდი შე-
მოქმედებითი შესაძლებლობანი აქვს, ამით იგი კავშირს დაამყარებს
ცხოვრებასთან და ხელს შეუწყობს კაცობრიობის წინსვლას; ის
ილუზიებით, ოცნებებით ცხოვრობს. შემდეგ რწმუნდება, რომ მის
სამშობლო გერმანიაში სულის შემსუთველი ატმოსფეროა, აქ ნი-
ჭიერ, პატიოსან ადამიანს არ გაეძლება. ის თავის ირგვლივ ეგოიზმს,
სიცარიელეს, გაუტანლობას ხედავს. ეს კრისტოფი გადაწყვეტს
დატოვოს გერმანია და წავიდეს საფრანგეთში.

რომანის მეორე ნაწილის მიხედვით, ეს კრისტოფს უკვე პა-
რიზში ვხედავთ. აქ ის შეხვდება თავისი ბავშვობის მეგობარს ოტო
დინერს, რომელმაც მას იმედები გაუტრუა. შემდეგ ეს კრისტოფი
გაიცნობს სილვენ კონს, რომელმაც მას თავშესაფარი მისცა. სილ-
ვენ კონი ეს კრისტოფს გააცნობს პარიზის საზოგადოების სხვადა-
სხვა წრეებს, კერძოდ ხელოვნებისა და ლიტერატურას წარმომად-
გენლებს. ეს კრისტოფი მალე დარწმუნდება, რომ სილვენ კონი და
მისთანები ხელოვნებისა და ლიტერატურის სახელით მოვაჭრე ადა-
მიანებია. ის ხედავს, რომ საფრანგეთის ბურჟუაზიული კულტუ-
რაც ისეთსავე გადაგვარებას, გახრწნას განიცდის, როგორც გერმა-
ნიის ბურჟუაზიული კულტურა. ეს კრისტოფი აქაც ამჩნევს „გო-
ნებრივ პროსტიტუციას“. მწერლის ყურადღებას არაფერი არ ეპა-
რება, ის თავისი მახვილი თვალით ყველაფერს ნათლად ხედავს. მზის
სანათლეზე გამოაქვს იმდროინდელი საფრანგეთის საზოგადოებრივი
ცხოვრების მახინჯი, მანკიერი მხარეები, სასტიკად კიცხავს დეგრა-
დაციის გზაზე დამდგარ ბურჟუაზიულ წყობილებას.

ეს კრისტოფის ცხოვრებაში ახალი ხანა იწყება. ის გაიცნობს
და დაუმეგობრდება ფრანგ ენთუზიასტ პოეტს ოლაფიე ჟანენს, რო-
მელიც ეს კრისტოფის მსგავსად გატაცებულია ხელოვნებითა და
ლიტერატურით. ის უხსნის ეს კრისტოფს, რომ ყველაფრის ძალა
ხალხშია; რასაც ჩვენ ვხედავთ და ვგრძნობთ, რაც ხშირად გულს

აგვიყრის ხოლმე საერთოდ ცხოვრებაზე, წარმავალია, ნამდვილი საფრანგეთი ის კი არაა, რომელიც ინგრევა და ილუპება, არამედ ის რომელიც ხალხის გულშია და რომელსაც მომავალი ეკუთვნის. ასეთივე წარმოდგენა შეექმნება ჟან კრისტოფსაც თავისი სამშობლო გერმანიის შესახებ. გერმანელი ჟან კრისტოფისა და ფრანგი ოლივიე ჟანენის დამეგობრება მწერლის ჩანაფაქრის მიხედვით გერმანელი და ფრანგი ხალხის დამეგობრებისათვის ბრძოლას ნიშნავს. როლანს უნდა, რომ ისტორიულად მოქიშვე ეს ორი ხალხი ერთმანეთთან დაახლოოს და დააკავშიროს. შემდეგ ჟან კრისტოფს აგრეთვე იტალიელი ქალი გრაცია დაუმეგობრდება. ამნაირად, რომენ როლანი ინტერნაციონალურ სოლიდარობაზე ფიქრობს. აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ ყოველივე ეს როლანის პაციფისტური ინტერნაციონალიზმის გამოხატულებაა, რასაც საერთო არაფერი აქვს პროლეტარულ ინტერნაციონალიზმთან.

რომანის შემდგომ თავებში ჟან კრისტოფსა და ოლივიე ჟანენს ვხედავთ მუშებს შორის. ისინი უახლოვდებიან მუშათა წრეებს, ეცნობდნენ სოციალისტურ იდეებს, მონაწილეობენ მუშათა დემონსტრაციებში. პირველი მაისის დღესასწაულის დღეს ოლივიე ჟანენი დაიღუპა ქუჩაში ბრძოლის დროს. ჟან კრისტოფი სხვა ბარიკადაზე იბრძოდა, ის ვერ მიეშველა მეგობარს. მარტოდ დარჩენილი ჟან კრისტოფი შვეიცარიაში გაიქცევა და თავს შეაფარებს ექიმ ბრაუნის ოჯახში. აქედან ჟან კრისტოფი ჯერ ალპებში მიდის დასასვენებლად, შემდეგ იტალიაში, სადაც ის გაიცნობს და დაუმეგობრდება გრაციას. ამ დროს ჟან კრისტოფს კონცერტების გასამართავად აწვევენ პარიზში. ის უბრუნდება საფრანგეთის დედაქალაქს, საიდანაც თავის შთაბეჭდილებებს სწერს იტალიელ ქალს გრაციას.

მეთექვსმეტე წიგნში „მომავალი დღე“, როლანი აღწერს ჟან კრისტოფის ცხოვრების დასასრულს. მოხუც ჟან კრისტოფთან იკრიბება ჰუმანიისტების შემცველი ახალი თაობა. აქაა დაღუპულ ოლაივის ვაჟი ჟორჟი, გარდაცვლილი გრაციას ქალიშვილი ავრორა და პოეტი ემანუილი. ჟან კრისტოფი ბურჟუაზიული საზოგადოებასადმი სიძულვილს ამთავრებს მასთან შერიგებით.

„ჟან კრისტოფს“ ევროპული ცხოვრების ენციკლოპედიას უწოდებენ. ამ დიდ რომან-ეპოპეაში განსაკუთრებულ ყურადღებას იქცევს მწერლას კრიტიკული რეალიზმი, რომლის საშუალებითაც იგი გზა-

დაგზა დაუნდობლად ააშკარავებს ბურჟუაზიული საზოგადოების, ბურჟუაზიული კულტურის სიყალბეს, სიმახინჯეს და გადაგვარებას.

რომენ როლანი გაუბრბის სოციალურ, კლასობრივ წინააღმდეგობათა ჩვენებას. ის ფიქრობს ბურჟუაზიული საზოგადოებრივი ცხოვრებას მშვიდობიან განვითარებაზე. მისთვის ნაწარმოებში გამოყვანილი გმირები ამა თუ იმ კლასის წარმომადგენლები კი არ არიან, არამედ „წმინდა ადამიანურობისა“. ისინი სიმპათიურად არიან განწყობილი მუშათა მოძრაობასადმი, მაგრამ პრინციპულად არ ეხმარებიან მას, ისინი ვერ ამალდნენ კლასობრივი ბრძოლის მნიშვნელობის გაგებამდე, მეცნიერული სოციალიზმის იდეების ჭეშმარიტ გაგებამდე. ჟან კრისტოფი ვერ პოულობს გამოსავალს თავისი დროის წინააღმდეგობებიდან. ის ვერ ახერხებს კავშირი გასწყვიტოს კაპიტალისტურ საზოგადოებასთან და განმარტოებულ მებრძოლად რჩება.

ყველაფერი ეს კი იმით უნდა აიხსნას, რომ როლანი პირველი მსოფლიო ომის წინა წლებში პაციფისტურ პოზიციაზე იდგა, მწერლის მსოფლმხედველობა წინააღმდეგობებს შეიცავდა, მისი ჰუმანიზმი წვრილბურჟუაზიული შეზღუდულობით ხასიათდებოდა.

მიუხედავად ასეთი და სხვა ნაკლოვანებებისა, რომენ როლანის „ჟან კრისტოფი“ შესანიშნავი მხატვრული ნაწარმოებია. მას დიდი იდეურ-შემეცნებითი ღირებულება აქვს. ეს რომანი იძლევა იმის ნათელ სურათს, თუ როგორ გამანადგურებლად მოქმედებს ბურჟუაზიული წყობილება ხელოვნებაზე, როგორ მტრულადაა განწყობილი იგი ნიჭიერა ხელოვანისადმი.

დარკინულ საპყრობილეში ყოფნისას საფრანგეთის კომპარტიის გენერალური მდივანი მორის ტორეზი გოეთეს, ჰაინეს, ანატოლ ფრანსის ნაწარმოებებთან ერთად გატაცებით კითხულობდა „ჟან კრისტოფს“, მორის ტორეზა წერს: „ჟან კრისტოფი“ ჩემი მეგობარი იყო“.

დღეს, როცა ამერიკის, ინგლისისა და საფრანგეთის იმპერიალისტური წრეები ცდილობენ ევროპაში ახალი ომის მომზადებას და ამით სერაოზულ საფრთხეს უქმნიან ევროპასა და ევროპის ხალხებს, საერთოდ მსოფლიო მშვიდობის საქმეს, — ახლებურად გაისმის რომენ როლანის სიტყვები „ჟან კრისტოფიდან“: „ევროპა განსაცდელშია, საჭიროა ბრძოლა მის გადასარჩენად. ჩვენი სამშობლო, ევროპული სამშობლო საფრთხეშია. ყველანი ფეხზე დადექით, დაი-

ცავთ იგი!“ ეს სიტყვები იწერებოდა პირველი მსოფლიო ომის წინა წლებში. საკმარისია მოვიგონოთ იმ ომისა და აგრეთვე მეორე მსოფლიო ომის შედეგები, რომ გასაგები გახდეს დიდი ფრანგი მწერლის წინათგრძნობა და მნიშვნელობა მისი მგზნებარე მოწოდებისა ომის. გამჩაღებელთა წინააღმდეგ აუცილებელი ბრძოლისაკენ.

1914 წელს როლანმა დაწერა „კოლა ბრენიონი“, რომელიც გამოქვეყნდა 1918 წელს. ესაა ხალხური იუმორით გაჟღენთილი რეალისტური მოთხრობა. როლანი არაფერს არ იშურებს იმისათვის, რომ, რაც შეიძლება რეალისტური ფერებით დახატოს ხალხადან გამოსული გმირის კოლა ბრენიონის სიცოცხლითა და სიყვარულით აღსავსე ცხოვრება. კოლა ბრენიონი სიცოცხლისუნარიანი, ცხოვრებისმოყვარული ადამიანია. იგი თავისი დროის სამხედრო ლაშქრობებისა და აჯანყებების მოწმე და მონაწილეა.

ავტორს ამ მოთხრობით წარსულში გადავყავართ, კერძოდ ჰუმანიზმის, რენესანსის ეპოქაში. კოლა ბრენიონი ხალისიანა პიროვნებაა, ის ვაჟკაცურად იტანს ყოველგვარ გაჭირვებას, სძლევს სიძინელებს. კოლა ბრენიონი არა მარტო ნიჭიერი მეჩუქურთმეა (ხეზე ამომჭრელი), არამედ მემამბოხე, მამაცი და მოქიფე ადამიანიც, ამ მოთხრობაში ჩანს რაბლეს გავლენა როლანზე. „კოლა ბრენიონი“ საუცხოო რეალისტური ნაწარმოებია. იგი ახალი, მაღალი ეტაპის მაჩვენებელია რომენ როლანის შემოქმედებაში.

მაქსიმ გორკი კოლა ბრენიონს შესანიშნავ მოთხრობად თვლიდა. იგი მისი საყვარელი წიგნი იყო. საბჭოთა ახალგაზრდობა ინტერესით კითხულობს ამ ნაწარმოებს, კოლა ბრენიონში ის ხედავს შრომისმოყვარე ხელოვანს, თავისი პროფესიით გატაცებულს, მხნესა და თავდადებულ ადამიანს.

* * *

პირველი მსოფლიო ომის დასაწყისში რომენ როლანს პაციფისტური პოზიცია ეკავა, მაგრამ ის მალე ჩაება პოლიტიკურ ბრძოლებში და აქტიურად დაიწყო თავისი ანტიიმპერიალისტური მოღვაწეობა. როლანი ბეჭდავს სტატიებს, რომლებშიც ის გმობს ომს, ააშკარავებს მის საშიშროებას, ომს კაცობრიობის უდიდეს უბედურებად თვლის.

ასეთ მომენტებში რომენ როლანი კვლავ მიაპყრობს თვალს რუსეთს, რუს ხალხს, რუსულ კულტურას. რომენ როლანმა მალაღობა შეფასება მასცა მაქსიმ გორკის გამოსვლას ომის წინააღმდეგ და მისალმება გამოუგზავნა მას; ფრანგი მწერალი აღფრთოვანებული იყო მაქსიმ გორკის დიადი გონებით, კაცობრიობისადმი მისი მგზნებარე სიყვარულით.

რომენ როლანი აქვეყნებს სტატიების კრებულებს: „შეხლა-შემოხლის ზემოთ“ (1915), „ხალხებს, რომელთაც ხოცავენ“ (1916) და სხვ., რომლებშიც მწერალი მოუწოდებდა მსოფლიოს მოწინავე ადამიანებს დარაზმულიყვნენ ომის წინააღმდეგ საბრძოლველად და ამისათვის გამოეყენებინათ მთელი თავიანთი ძალღონე. შემდეგ იბეჭდება როლანის მხატვრული ნაწარმოებები: ფსიქოლოგიური მოთხრობა „პიერი და ლუსი“ (1918), „ლილიული“ (1919) და „კლერამბო“ (1920).

მოთხრობა „პიერი და ლუსი“ გაშლილია პირველი მსოფლიო ომის დამამთავრებელი პერიოდის ფონზე, აღწერილია ამ დროის (ე. ი. 1918 წლის იანვარი, თებერვალი, მარტი) საფრანგეთის რეალური ცხოვრების ამბები. გადმოცემულია პიერისა და ლუსის სიყვარულის ისტორია. ამ ორი შეყვარებული ახალგაზრდის ბედი ტრაგიკულია. გერმანელთა შორსმსროლელ ქვემეხთა ყუმბარები, ნამსხვრევები მოხვდა ეკლესიას და დაანგრა იგი, პიერი და ლუსი მოხვდნენ ამ ეკლესიის ნანგრევებქვეშ და დაიღუპნენ.

როლანის აზრით კაპიტალისტური წყობილება ომის გაჩაღების წყაროა. კაპიტალისტების მილიტარიზმმა გამოიწვია ომი. ომმა კი სიცოცხლეს გამოასალმა ორი მშვენიერი ახალგაზრდა. ამნაირად, ნამდვილი სიყვარული ვერ ხარობს ბურჟუაზიულ საზოგადოებაში, აქ ყველაფერი წინასწარ განწარულია დასაღუბავად.

მართალია, მწერალი მიუთითებს ომის მთელ საშინელებებზე, მის მიზეზებზე, მაგრამ მას ჯერ კიდევ ვერ მოუნახავს ნამდვილი რეალური გამოსავალი ომიდან. ის ამბებსა და მოვლენებს ცალკეულ პიროვნებას უპირისპირებს, პიროვნებას, რომელიც ჩაკეტილია თავის თავში. მოთხრობის „პიერი და ლუსი“ მთავარი ნაკლი ისაა, რომ პიერის სახე განმარტოებული ინდივიდუალისტის სახეა.

რომანში „კლერამბო“ როლანი ხატავს ბურჟუა ინტელიგენტის ტიპს. კლერამბო არის პაციფისტი და დემოკრატი მწერალი. ის ჯერ ჰუმანისტურ და დემოკრატიულ იდეებს ქადაგებს, შემდეგ ომის

პროპაგანდას ეწევა, ხოლო როცა შვილი ფრონტზე დაედუპება, ომის წინააღმდეგ გამოდის. მას ბრალს სდებენ სახელმწიფო დანაშაულში და საზოგადოებრივი უშიშროების დარღვევაში, კიცხავენ გაზეთში, შემდეგ პასუხისგებაში აძლევენ, მაგრამ ვიდრე ის იქ წარდგებოდეს, ომის საწინააღმდეგო იდეების ქადაგებისათვის მას ქუჩაში კლავენ.

თუ ადრე, პირველი მსოფლიო ომის წინა პერიოდში, რომენ როლანმა მთლიანად ვერ განიცადა და ვერ გაიაზრა კაპიტალისტური წყობილებას გადაგვარება და გახრწნა, ომის დროს ის დარწმუნდა, რომ ომს კაპიტალისტები აჩაღებენ, რომ მას აურაცხელი უბედურება მოაქვს ხალხისათვის, რომ ბურჟუაზიულ საზოგადოებაში ყველაფერი ყიდვა-გაყიდვის საგანია, მაგრამ რომენ როლანი ამ დროს ჯერ კიდევ ვერაა იქამდე ამალღებული, რომ გაარჩიოს სამართლიანი ომი უსამართლო ომისაგან, ის საერთოდ უარყოფს ყოველგვარ ომს. მისთვის ბევრი რამ ჯერ კიდევ ბუნდოვანი და გაურკვეველია, ის ვერ მიდის ომის კლასობრივ ხასიათის გაგებამდე.

* * *

დადი ოქტომბრის სოციალისტურმა რევოლუციამ გარდატეხა მოახდინა რომენ როლანის მსოფლმხედველობასა და შემოქმედებაში. ის თანდათანობით ჩამოსცილდა ბურჟუაზიული ჰუმანიზმისა და აბსტრაქტული პაციფიზმის პოზიციებს და საბოლოოდ მოვიდა საბჭოთა კავშირთან.

1919 წელს ანრი ბარბიუსმა ჩამოაყალიბა მწერალთა საერთაშორისო ჯგუფი, რომელსაც ეწოდა „Clarté“ („სინათლე“).

მასში რომენ როლანი აქტიურ როლს ასრულებდა. ჯგუფში გაერთიანებული იყვნენ: ანატოლ ფრანსი, ჰერბერტ უელსი, თომას ჰარდი, პოლ ვიიან-კუტიურიე, სტეფან ცვაიგი და სხვ. ამ ჯგუფმა მნაშვნელოვანი როლი შეასრულა იმპერიალიზმის წინააღმდეგ ბრძოლის საქმეში. ჯგუფი უშვებდა ლატერატურულ ჟურნალ „კლარტეს“, რომელიც გამოდიოდა 1919 წლიდან 1928 წლამდე. ჟურნალს 1919 წლიდან 1924 წლამდე მეთაურობდა ანრი ბარბიუსი.

1922 წლის 15 ნოემბერს დიდმა ლენინმა ასეთი მისალმება გაუგზავნა „Clarté“-ს. ჯგუფს:

„ძვარფასო მეგობრებო!

ესარგებლობ შემთხვევით მოგიძღვნათ საუკეთესო სალაპი. მე მძიმე ავადმყოფი ვიყავი და ერთ წელზე მეტია არ შემეძლო მენახა

თქვენი ჯგუფის არც ერთი ნაწარმოები. ვიმედოვნებ, რომ თქვენი ორგანიზაცია „des anciens combattants“¹ განაგრძობს არსებობას, იზრდება და მტკიცდება არა მარტო რიცხობრივად, არამედ სულიერადაც იმპერიალისტური ომის წინააღმდეგ ბრძოლის გაღრმავებისა და გაფართოების მხრივ. ასეთი ომის წინააღმდეგ ბრძოლას ღირს შესწიროს კაცმა სიცოცხლე, ამ ბრძოლაში უნდა იყო უღმობელა, ყველა სოფიზმი მის დასაცავად უკანასკნელ კუნჭულამდე უნდა დევნო“.²

რომენ როლანმა საბჭოთა კავშირის სახით პოვა მეორე სამშობლო, რომელსაც მან თავისი ცხოვრება და შემოქმედება დაუკავშირა. როლანი მაღალი წარმოდგენის იყო რუსულ კულტურაზე. ის ამბობდა: „რუსული აზროვნება მსოფლიო აზროვნების აჯანგარიდიაო“.

რომენ როლანი აღფრთოვანებით გამოეხმაურა დიდი ოქტომბრის სოციალისტურ რევოლუციას. ის წერდა:

„მე დავიცავ იმ გმირულ საქმეს, რომელსაც საბჭოთა კავშირი მეთაურობს. მე ჩემი, როგორც ინტელიგენტის, მოვალეობა მუდამ ხალხისათვის სამსახურში მესმოდა. მე ბავშვობიდანვე მიტაცებდა ხალხური ხელოვნება. მე გატაცებული ვიყავი საზოგადოების მაღალა წრეებისა და მათი ხელოვნების ტოლსტოისტური კრიტიკით. მუდამ სამშობლოს დიდებისათვის ვიბრძოდი და ომის მწარე დღეებში მთელი მსოფლიოს გასაგონად გადმოვისროლე სევდიანა ლოზუნგი: „ხალხებს, რომელთაც ზოცავენ“.

როგორც კი გავრგე ცნობა რუსეთის რევოლუციის გამარჯვების შესახებ, გულწრფელად მივესალმე ამ დიდ ფაქტს და გადაჭრით ჩავდექი რევოლუციის მეგობართა რიგებში. ამ მსოფლიო ისტორიული მოვლენით შევქელი დამემსხვრია ხიდები, რომლებიც წარსულთან მაკავშირებდა. მე აღარასოდეს დავუბრუნდები წარსულს“.

მწერალი ასე მიმართავს საბჭოთა ხალხს: „მიგულეთ მუდამ თქვენთან მახლობელ მეგობრად, და ვიაროთ ერთად ნათელი მომავლისაკენ“. სხვა ადგილას როლანი აღნიშნავდა, რომ „ოქტომბრის დღესასწაული — ეს არის დღესასწაული მთელი ქვეყნის ყველა თავისუფალი ადამიანისა. ეს ჩვენი დღესასწაულია, სულით და გულით ვუერთდები მას“.

¹ ომის ყოფილი მონაწილეებისა.

² ვ. ი. ლენინი, თხზ., ტ. 33, გვ. 513.

შემდეგ როლანი იმის შესახებ ლაპარაკობს, თუ როგორ მივიდა ის კომუნისმთან, რომელიც, მისი აზრით, ერთადერთი გზაა გონებისა და სამართლიანობისათვის. მწერალი საბჭოთა კავშირის უწოდებს „მძლავრი სინათლის კერას“ და დასძენს: „ჩემო საბჭოთა კავშირელო ძმებო, გმადლობთ, რომ ჩემი სიცოცხლის მწუხრის ქამს ეს მზე მიძღვენით; როგორც ის, ვინც დანტეს ჯოჯოხეთის უკანასკნელ სტრიქონებში ბნელი ხეობიდან გამოსვლისას კვლავ ხედავს ბრწყინვალე ვარსკვლავებს — „ჩვენ გამოვედით იქიდან და კვლავ ვიხილეთ ვარსკვლავებო“ — მეც პესიმისმით გაყდენთილი ახალგაზრდობისა, უთანამებრძოლოდ მკაცრი ბრძოლით აღსავსე ცხოვრების შემდეგ, კვლავ ვპოვე თავისუფალი არე, სიცოცხლის სიხარული, ის „ახალი დღე“, რომელიც სიკვდილის წინ იგრძნო, მაგრამ ვერ დაინახა ეს კრისტოფმა, და ჩემი მოხუცებულობა, თქვენი მეოხებით განთიადად იქცა“.

მორის ტორეზი წერს: „რომენ როლანი მშვიდობისათვის მებრძოლთა პირველ რიგებში იყო. პირველ მსოფლიო ომში იგი „შეხლა-შემოხლის ზემოთ“ იდგა, მაგრამ ერთ-ერთმა პირველმა გამოუცხადა მხურვალე თანაგრძნობა რუსეთის რევოლუციას. იგი მიემხრო დამონებულ ხალხებს კოლონიური ჩაგვრის წინააღმდეგ ბრძოლაში. რომენ როლანი ყველა პატიოსან ადამიანს მოუწოდებდა გაერთიანებისაკენ“.¹

ამნაირად, საზღვარგარეთული პროგრესული ლიტერატურის სხვა დიდ წარმომადგენლებთან, ანრი ბარბიუსთან, მარტინ ანდერსენ ნექსესთან, ჰაინრიხ მანთან, თეოდორ დრაიზერთან ერთად, რომენ როლანი გახდა საბჭოთა კავშირის, საბჭოთა ხალხის ერთგული მეგობარი, მისი მიღწევებისა და წარმატებების მგზნებარე პროპაგანდისტი.

ოქტომბრის რევოლუციის შემდგომი პერიოდის როლანის შესანიშნავი ნაწარმოებია რომანი-ეპოპეა „მოხიბლული სული“ (1922—1933). იგი შედგება წიგნებისაგან: „ანეტა და სილვია“, „ზაფხული“, „დედა და შვილი“, „ერთი ქვეყნის სიკვდილი“, „დაბადება“ (ეს უკანასკნელი ორი წიგნია).

ამ რომანში რომენ როლანმა სცადა ახლებურად დაეყენებია საკითხები და ახლებურადვე გადაეწყვიტა ისინი. როლანს სურდა დაე-

ხატა სახე რევოლუციური სულისკვეთების მქონე თანამედროვე ქალისა. ამ მხრივ აღსანიშნავია „მოხიბლული სულის“ მთავარი გმირი მებრძოლი ქალი ანეტა რივიერი. მწერალი უკვე რევოლუციური ჰუმანიზმის პოზიციებდან უყურებს სინამდვილეს. მისი ანეტა რივიერი აქტიურად იბრძვის კაპიტალისტური წყობილების წინააღმდეგ; გამწვავებული კლასობრივი ბრძოლა ბევრ რამეს ასწავლის ამ ქალს, ზრდის მის რევოლუციურ შეგნებულობას.

ანეტა რივიერის ვაჟი მარკ რივიერი აგრეთვე მნიშვნელოვანი მხატვრული სახეა. მას სძულს ბურჟუაზიული საზოგადოება. ის უახლოვდება მუშათა მოძრაობას და სოციალისტი ხდება, მარკ რივიერი მგზნებარე პუბლიცისტი, ის კიცხავს ფაშისტებს, ებრძვის მათ, ყოველივე ამის გამო იგი ფაშისტური ტერორის მსხვერპლი ხდება. შვილის ასეთმა ტრაგეკულმა დაღუპვამ ანეტა რივიერს კიდევ უფრო მეტად შეაძულა კაპიტალისტური წყობილება. ის კიდევ უფრო მეტი გატაცებით ჩაება რევოლუციურ ბრძოლაში ბურჟუაზიის წინააღმდეგ და კიდევ შესწირა მას თავისი საცოცხლე.

რომენ როლანი „მოხიბლულ სულში“ ამიშვლებს იმპერიალისტური წრეების რეაქციულ პოლიტიკას. მწერალი აქ რევოლუციური ჰუმანიზმს ქადაგებს, ის ილაშქრებს ომის წინააღმდეგ, რაც, მწერლის აზრით, ფაშისტის წინააღმდეგ ბრძოლას ნიშნავს, რადგან ფაშიზმი — ეს ომია. რომანის ბოლო თავები: „ერთი ქვეყნის სიკვდილი“ და „დაბადება“ თავისებურ მძაფრ პოლიტიკურ პამფლეტს წარმოადგენენ პირველი მსოფლიო ომის შემდგომ ბურჟუაზიულ ევროპაზე; მათში როლანი დაუნდობლად აამკარავებს იმპერიალიზმის მტაცებლურ ბუნებას.

მწერლის ჩანაფიქრით ანეტა რივიერი ახალი კაცობრიობის დედის სახე უნდა ყოფილიყო. ამ მხრივ რომენ როლანმა მიბაძა მაქსიმ გორკის შესანიშნავ რევოლუციურ რომანს „დედას“, მაგრამ უნდა ითქვას, რომ როლანმა ეს კეთილშობილური ჩანაფიქრი სათანადოდ ვერ განახორციელა. ახალი კაცობრიობის დედის შესანიშნავი სახის დახატვა ისტორიამ ბედად არგუნა მაქსიმ გორკის, მისი რომანი „დედა“ მსოფლიო მნიშვნელობის უკვდავი მხატვრული ნაწარმოებია.

* * *

რომენ როლანის ცხოვრებასა და შემოქმედებაში განსაკუთრებულად უნდა აღინიშნოს მისი დაუცხრომელი მოღვაწეობა და ბრძო-

ლა ომისა და მისი გამჩალებლების წინააღმდეგ. რომენ როლანი აქტიურად იდგა მშვიდობისა და დემოკრატიის სადარაჯოზე, ის მოუწოდებდა პროგრესულ კაცობრიობას გაერთიანებულიყო ომისა და ფაშიზმის წინააღმდეგ, მშვიდობის დასაცავად.

XX საუკუნის 30-იან წლებში მსოფლიო ეკონომიურმა კრიზისმა გამწვავებული ხასიათი მიიღო. ამ დროს იმპერიალიზმის წინააღმდეგობებმა უკიდურეს საზღვრამდე მიაღწიეს, მომაკვდავმა ბურჟუაზიამ გამოსავალი ამ ჩიხიდან ფაშიზმში პოვა. რომენ როლანმა ფართო მუშაობა გააჩაღა იმპერიალისტური რეაქციის წინააღმდეგ. ჯერ კიდევ 1926 წელს რომენ როლანმა ანრი ბარბიუსთან ერთად შექმნა „ფაშიზმთან ბრძოლის საერთაშორისო კომიტეტი“, რომელმაც თავისი გარკვეული დადებითი როლი შეასრულა ფაშისტური ბარბაროსების წინააღმდეგ ბრძოლის საქმეში.

1932 წელს რომენ როლანის, ანრი ბარბიუსის და საზღვარგარეთის პროგრესულ მწერალთა და მეცნიერთა ინიციატივით ამსტერდამში გაიმართა ომის საწინააღმდეგო კონგრესი. კონგრესზე მიწვეულ იყვნენ საბჭოთა კავშირის წარმომადგენლებიც მაქსიმ გორკის მეთაურობით, მაგრამ ჰოლანდიის მთავრობამ საბჭოთა დელეგატებს ამსტერდამში ჩასვლის ნება არ მისცა. ამ სამარცხვინო ფაქტმა კანონიერი აღმფოთება გამოიწვია მსოფლიო პროგრესულ კაცობრიობაში. მაქსიმ გორკის მიერ კონგრესზე წარმოსათქმელი სიტყვა შემდეგ ცალკე ბროშურად დაიბეჭდა სათაურით: „ომის საწინააღმდეგო კონგრესის დელეგატებს“ (სიტყვა, რომელიც არ წარმოთქმულა), მასში მაქსიმ გორკი ნათლად ააშკარავებს ომის გამჩალებელთა ბნელ საქმიანობას, მათ აგრესიულ ზრახვებს. კონგრესზე შეიქმნა ომის საფრთხის წინააღმდეგ ბრძოლის მუდმივი კომიტეტი, რომელშიც ერთხმად იქნა არჩეული მაქსიმ გორკი.

სწორედ ამ წელს გამოაქვეყნა რომენ როლანმა თავისი სტატების კრებული: „ახალი მსოფლიოს დასაცავად“, რომელშიც ფრანგი მწერალი მოუწოდებდა ყველა პატიოსან მოქალაქეს სიფხიზლისაკენ. ის წერდა: „სამშობლო საფრთხეშია, ... ჩვენს ინტერნაციონალურ სამშობლოს საბჭოთა კავშირს ემუქრებიან... ხელი ჩავკიდოთ ერთმანეთს, შევექმნათ მშვიდობის ფერხული“.

1935 წელს რომენ როლანმა ანრი ბარბიუსთან ერთად მოამზადა კულტურის დაცვის მსოფლიო კონგრესი პარიზში. ამ კონგრესმაც დიდი მუშაობა გასწია ომისა და ფაშიზმის წინააღმდეგ. კონ-

გრესს ესწრებოდნენ საბჭოთა კავშირიდან: ალექსეი ტოლსტოი, ნიკოლოზ ტიხონოვი, ვსევოლოდ ივანოვი, ილია ერენბურგი, ფეოდორ პანფეროვი, იაკუბ კოლასი, საქართველოს სახალხო პოეტი გალაკტიონ ტაბიძე, მოწინავე ფრანგული ლიტერატურის წარმომადგენლები: ანრი ბარბიუსი, ლუი არაგონი, ჟან-რიშარ ბლოკი, მოწინავე გერმანელი მწერლები: ჰაინრიხ მანი, იოჰანეს ბეხერი, ანა ზეგერსი, პროგრესული დანიელი მწერალი მარტინ ანდერსენ-ნექსე.

მაქსიმ გორკის ავადმყოფობის გამო საშუალება არ ჰქონდა დასწრებოდა კონგრესს, მან მიმართვა გაუგზავნა კონგრესის „დელეგატებს, რომელმაც ყველა მათგანი აღაფრთოვანა. კონგრესის მონაწილეებმა დიდი ყურადღებით მოისმინეს მიმართვის ტექსტი, მქუხარე ოვაციით გამოეხმაურნენ მას, რითაც გამოხატეს თავიანთი ღრმა სიყვარული და პატივისცემა მსოფლიო მოწინავე მწერლების მასწავლებლისა და მეგობრის მაქსიმ გორკისადმი.

ჰიტლერის მთავრობას სურდა მოეღბო როლანის გული, გადაებირებინა მწერალი თავის მხარეზე; ამ მიზნით მან გერმანიის ელჩს ჟენევაში დაავალა როლანისათვის გადაეცა გოეთეს მედალი: „ხელოვნებისა და მეცნიერების გულისათვის“. რომენ როლანმა, როგორც მებრძოლმა ჰუმანისტმა, გაბედა და უარი თქვა ამ „საპატიო საჩუქარზე“, მან ჰიტლერელთა ასეთი პოლიტიკა შეაფასა როგორც „დანაშაული კაცობრიობის წინაშე“. ჰიტლერელები განრისხდნენ და შური იძიეს როლანზე, მათ დაწვეს დიდი მწერლის წიგნები.

* * *

რომენ როლანი აღფრთოვანებული იყო კაცობრიობის გენიოსების ლენინისა და სტალინის დიადი პიროვნებებით. როლანმა იცოდა, რომ ლენინი და სტალინი საუცხოო მცოდნენი და დამფასებლნი იყვნენ ხელოვნებისა და ლიტერატურისა. როლანს ეკუთვნის საინტერესო ნარკვევი ლენინზე. როლანი იცნობდა ლენინისა და სტალინის მთელ რიგ შრომებს.

1935 წელს რომენ როლანმა განახორციელა თავისი ოცნება, ინახულა დიდი სტალინი, რომელშიც ის ხედავდა გენიალური ლენინის საქმის დიდ განმგრძობს. ეს შეხვედრა დაუვიწყარი შეხვედრა იყო. საბჭოთა კავშირიდან გამგზავრებისას როლანი დიდ სტალინს სწერდა: „ერთადერთი ნამდვილი მსოფლიო პროგრესი განუყრელადაა დაკავშირებული საბჭოთა კავშირის ბედთან“. ამის შემდეგ ფრანგი

მწერალი კიდევ უფრო დაუკავშირდა საბჭოთა ქვეყანას, საბჭოთა ხალხს. ის რუსული ენის შესწავლას შეუდგა.

რომენ როლანი მაქსიმ გორკის თავის ძვირფას მასწავლებლად და საყვარელ მეგობრად თვლიდა, განსაკუთრებით მაღლიერი იყო ფრანგი მწერალი მაქსიმ გორკისა იმის გამო, რომ მან როლანი საბჭოთა კავშირს, საბჭოთა ხალხს დაახლოვა და დაამეგობრა, ყოველივე ამან კი, თავის მხრივ, კეთილმოყოფელი გავლენა იქონია დიდი ფრანგი მწერლის ცხოვრებასა და შემოქმედებაზე.

მაქსიმ გორკის გარდაცვალების დღეებში რომენ როლანი წერდა: „მე მხოლოდ ერთი მილიონთაგანი ვარ, რომლისთვისაც გორკის სიკვდილი უდიდესი დანაკლისია კაცობრიობისათვის იმ ხნიდან, რაც ლენინი გარდაიცვალა. გორკი პირველი უმაღლესი მხატვარი იყო სიტყვისა. არც ერთ დიდ მწერალს არ უთამაშნია უფრო მაღალი როლი“.

* * *

გერმანელმა ფაშისტებმა საფრანგეთის ოკუპაცია რომ მოახდინეს, დიდი ფრანგი მწერალი რომენ როლანი მოწყვეტეს ნაყოფიერ შემოქმედებით მუშაობას, ნათესაებს, მეგობრებს და საკონცენტრაციო ბანაკში მოათავსეს. მეგრძოლმა ჰუმანისტმა რომენ როლანმა ასეთ პირობებშიც კი შეინარჩუნა თავისი ღრმა სიყვარული და პატივისცემა საბჭოთა კავშირისადმი, საბჭოთა ხალხისადმი.

წლების განმავლობაში ხალხმა არაფერი იცოდა რომენ როლანის ადგილსამყოფელისა და სიცოცხლის შესახებ. როცა დიდი სტალინის მეთაურობით ძლევამოსილი საბჭოთა არმია შეტევაზე გადავიდა ფაშისტური არმიის წინააღმდეგ და გამანადგურებელი დარტყმები აგება მას, საფრანგეთსაც მიეცა საშუალება დაეწყო თავისი მიწა-წყლიდან ჰიტლერული ურდოების განდევნა. საბჭოთა ხალხმა, საბჭოთა არმიამ თავის მხრებზე გადაიტანა ომის თითქმის მთელი სიმძიმე, მოსპო გერმანელი ფაშისტები და იაპონელი იმპერიალისტები და დაუბრუნა მსოფლიოს ხალხებს მათთვის სანატრელი მშვიდობა.

რომენ როლანის საბედნიეროდ უნდა ითქვას, რომ ის მოესწრო თავისი სამშობლოს განთავისუფლებას. სამოცდაცხრამეტ წელს მიტანებული მწერალი მივიდა პარიზში საბჭოთა საელჩოში და გამოთქვა თავისი უდიდესი კმაყოფილება და უსაზღვრო სიხარული გმირი საბჭოთა ხალხისადმი და მისი უძლეველი არმიისადმი. ამის შემ-

დღე არ გაუვლია დიდხანს და 1944 წლის დეკემბრის დასასრულს რომენ როლანი გარდაიცვალა. საფრანგეთი სალუტით გამოეთხოვა თავის საყვარელ მწერალს.

საფრანგეთის კომუნისტური პარტიის გენერალური მდივანი მოჩის ტორეზი თავის „შესანიშნავ წიგნში“ „ხალხის შვილი“ ასე გულთბილად იგონებს რომენ როლანს: „რამდენჯერმე ვყოფილვარ რომენ როლანისას, მის სახლში ვილნევეს, ქენევის, ტბის ნაპირას. იგი მუდამ გულლია და სტუმართმოყვარე იყო. ეს იყო მაღალი, ფერმკრთალი, სუსტი ჯანმრთელობის მქონე კაცი, რომელიც მხრებზე არასოდეს არ იშორებდა პლედს. მის ჭროლა თვალებში გამოსჭვივოდა ენერგია, შორსმჭვრეტელობა და გულკეთილობა. იქ შეიძლება ამოგვეკითხა სიყვარული ხალხისადმი, ჭეშმარიტებისადმი. ჩვენ დავსერიწობდით ხოლმე ამ პატარა მწვანე კუთხეში, რომელსაც თავს დაჰყურებენ ალპის მთების მწვერვალები. ჩვენ ვსაუბრობდით ხოლმე მშვიდობისათვის ბრძოლაზე, მუშათა მოძრაობის წარმატებაზე, პარტიის მუშაობაზე, რომლისადმი კუთვნილებითაც იგი ამაყობდა. ვსაუბრობდით აგრეთვე ლიტერატურასა და ხელოვნებაზე.

შემდეგ ვეწვევოდი ხოლმე ვეზლეიში, სანდაც რომენ როლანი ჩამოდიოდა, რათა უფრო აშკარად ეგრძნო საფრანგეთის გულისცემა. ჩვენ ვსერიწობდით ხოლმე ძველი შესანიშნავი სააბატოს ტერასზე, საიდანაც წმიდა ბერნარი ოდესმე მოუწოდებდა ჯვაროსნული ლაშქრობისაკენ. ჩვენ ვიგონებდით ვეზლეის კომუნას, ამ პატარა ქალაქის მოქალაქეთა საუკუნოებრივ ბრძოლას მათი ძლევა მოსილი აბატის წინააღმდეგ და იმ სასტიკ რეპრესიებს, რომლებიც მათ რამდენჯერმე განიცადეს. მიწა, რომელზეც ჩვენ ვიდექით, გაყენთილი იყო მრავალი წამებულის სისხლით. მაგრამ მათი ადგილი დაიკავეს სხვებმა და დაიკავებენ მომდევნონი, სანამ ყველასათვის არ დადგება სამართლიანობისა და ბედნიერების დღე“.¹

ბურჟუაზიულ ლიტერატურათმცოდნეები, რომლებმაც ისარგებლეს რომენ როლანის ცალკეული შეცდომებით და დროებითი მერყეობით, შეეცადნენ მოეწყვიტათ მწერალი თავის სამშობლოსა და თავისი ხალხის ინტერესებისაგან, რევოლუციური ჰუმანიზმისაგან, ომისა და ფაშიზმის წინააღმდეგ ბრძოლისაგან; შეეცადნენ დაევი-

¹ მოჩის ტორეზი. ხალხის შვილი. 1952, გვ. 121—122.

წყებინათ ხალხისათვის იგი, როგორც მშვიდობისა და დემოკრატიისათვის აქტიური მებრძოლი.

რომენ როლანის ცხოვრებისა და შემოქმედების ასეთი გაყალბების წინააღმდეგ იმთავითვე ხმა აღიმალეს და სასტიკად გაილაშქრეს სახელოვანმა ფრანგმა კომუნისტმა მწერლებმა და საზოგადო მოღვაწეებმა: ანრი ბარბიუსმა, პოლ ვაიან-კუტიურიემ, მარსელ კაშენმა, ლუი არაგონმა, ჟან ლაფიტმა. მათ გამოაქვეყნეს მთელი რიგი სტატიები, რომლებშიაც დაიცვეს რომენ როლანი იმპერიალისტების შემოტევისაგან. მათ სრულიად სამართლად მალალი შეფასება მისცეს როლანის მხატვრულ შემოქმედებას, მის დაუცხრომელ ბრძოლას ომის წინააღმდეგ, მის ნაყოფიერ მოღვაწეობას ხალხთა შორის მშვიდობისა და მეგობრობის განმტკიცებისათვის.

საბჭოთა ლიტერატურათმცოდნეობაში რომენ როლანის ცხოვრება და შემოქმედება ფართო შესწავლის საგანია. საბჭოთა მკვლევარები მალალ შეფასებას აძლევენ როლანის მდიდარ ლიტერატურულ მემკვიდრეობას. საბჭოთა კავშირში მრავალათასიანი ტირაჟით გამოდის როლანის თხზულებანი. რომენ როლანის როგორც ცალკეული ნაწარმოებების, ისე საერთოდ მისი ცხოვრებისა და შემოქმედების შესახებ გამოქვეყნებულია მნიშვნელოვანი შრომები და სტატიები¹, რომელთა მიხედვითაც შედგენილია ეს ლექციაც.

რევოლუციური ტრადიციების მქონე ფრანგი ხალხის მოწინავე წარმომადგენლებს მუდამ შეჰქონდათ თავიანთი წვლილი მსოფლიო კულტურის საგანძურში, თავისუფლებისმოყვარე ფრანგ ხალხს არაერთხელ დაუმტკიცებია, რომ მას მძიმე განსაცდელის დროსაც კი შეუძლია გამოიჩინოს სიმტკიცე, ენერჯია და ხალისი, სამშობლოსადმი ღრმა სიყვარული და პატივისცემა, დასძლიოს სიძნელები თავისუფლებისა და დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლის გზაზე. რომენ როლანის უკვდავი შემოქმედება დღესაც ეხმარება ფრანგ ხალხს ამ დიად ბრძოლებში.

მაქსიმ გორკი მსოფლიო ლიტერატურის კლასიკოსების შესახებ წერდა: „ჩვენს შორის ცხოვრობდნენ სიტყვის დიდი ოსტატები, ადამიანის ცხოვრებისა და სულის საუკეთესო მცოდნეები, ადამიანები, გამსჭვალულნი ცხოვრების სრულყოფისადმი დაუცხრომელი მის-

¹ აღსანიშნავია ჩვენი გამოჩენილი მწერლის ლეო ქიაჩელის საყურადღებო ნარკვევი: „რომენ როლანი: „ჟან კრისტოფ“, შურ. „ხომალდი“, 1922 წ. № 3. ო

წრფეებით, გამსჭვალულნი ადამიანისადმი დიდი რწმენით. ისინი
ქმნიდნენ წიგნებს, რომელთაც ვერასოდეს ვერ მიწვდება დავიწყება.
ვინაიდან ამ წიგნებში აღბეჭდილია მარადიული ჭეშმარიტებანი,
მათს ფურცლებზე ასახულია უჭკნობი სილამაზე, ამ წიგნებში დახა-
ტული სახეები ცოცხალი არიან, ძსინი გამსჭვალული არიან შთაგო-
ნების ძალით. ამ წიგნებში არის მამაცობაც და მგზნებარე რისხვაც,
მათში ჟღერს წრფელი და თავისუფალი სიყვარული“.

სწორედ ამნაირად შევიდა რომენ როლანი მსოფლიო ლიტერა-
ტურაში და დაიმკვიდრა იქ თავისი საპატიო ადგილი.

სტუმოწერილია დასაბეჭდად 17/XII-54 წ. ანაწყოების ზომა 6X9¹/₄. ქალაქის
ზომა 60X84. სასტამბო ფორმათა რაოდენობა 2,25. ტირაჟი 10.000. უგ 05980.
შეკვეთა № 1560.

პოლიგრაფიული კომბინატი „კომუნისტი“, თბილისი, ლენინის ქ. № 14.
Полиграфкомбинат „Комунисти“, Тбилиси, ул. Ленина № 14.

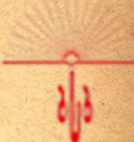
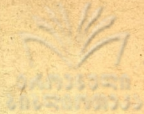

Кандидат филологических наук
Д. А. ПАНЧУЛИДЗЕ
ВЫДАЮЩИЙСЯ ФРАНЦУЗСКИЙ
ПИСАТЕЛЬ РОМЭН РОЛЛАН

(на грузинском языке)
Издание общества по распространению
политических и научных знаний
Грузинской ССР

Тбилиси

1954

დაიწყო ხელმოწერის მიღება 1955 წლისათვის

საქართველოს სსრ პოლიტიკური და
მეცნიერული ცოდნის გამავრცელებელი
ს ა ზ ო გ ა დ ო ე ბ ი ს

ლექცია— ბროშურებზე

სამი თვით —18	ლექცია-ბროშურა—	18 მან.
ექვსი თვით—36	”	” —36 მან.
ცხრა თვით—54	”	” —54 მან.
ერთი წლით—72	”	” —72 მან.

ხელმოწერა მიიღება „სოიუზპეჩატის“ განყოფილებებში, კავშირგაბმულობის კანტორებსა და განყოფილებებში, სააგენტოებში, ფოსტალიონების, წერილების დამტარებლებისა და საზოგადოებრივი რწმუნებულების მიერ ფაბრიკა-ქარხნებში, საწარმოო-დაწესებულებებში, სასწავლებლებში, ორგანიზაციებში, კოლმეურნეობებში, მანქანა-ტრაქტორთა სადგურებში, საბჭოთა მეურნეობებში.

საქართველოს სსრ პოლიტიკური და მეცნიერული
ცოდნის გამავრცელებელი საზოგადოება